

Բ Ն Ա Կ Ա Ր Ա Ն.

Զանգեզուր գաւառամասի տիպական բնակարանները արհեստական քարալներն են, որոնք տեղական բարբառով քրատակ (քարի տակ) են կոչուում: Հին ժամանակներում այս գաւառամասի գրեթէ բոլոր բնակարանները աշրպիսի ալքեր են եղել, իսկ այժմ բացի նրանցից շինուում են և շէնքեր և կանոնաւոր տներ: Հետզհետէ ժողովուրդը դուրս է գալիս աշէ հին և նոր քարատակներից, շինուում է կանոնաւոր, երկյարկանի տներ, իսկ քարատակները գործ է ածուում կամ որպէս գոմ և կամ որպէս խոտանոց:

Քարատակները փորուած են և փորուում են ձորերի լանջերին, քիրձերի մէջ: Ընդհանրապէս դռան վերեւը մի ծակ է թողնուում, իբր լուսամուտ, թէև կան և աշնալիսիները, որոնք բոլորովին պատուհան չունին: Նրանք բաղկացած են միայն մի մեծ սենեակից, թէև կան և երկու սենեակ ունեցողներ: Դռան մօտ, անկիւնում շինուած է մի օջախ, որի վերեւում, մի փոքրիկ անցք է բաց արած՝ իբր ծխնելոց: Մի քանիսի մէջ էլ, մանաւանդ հների, թոնիր կա թաղուած: Պատերի մէջ բնականից պահարաններ, դարակներ և նստարաններ են փորուած: Բոլոր պատերը սևացած են ծխից, որովհետև օջախը կամ թոնիրը վառելիս՝ սարսափելի ծուխ է տիրում: Բոլոր քարատակներն խոնաւ են, մի քանիսն էլ գարնան յորդ անձրևների ժամանակ կաթում են, աշնապէս որ բնակիչները գրեթէ առանց բացառութեան ոսկրացաւ ունին:

Աշնալիսի բնակարաններում կաշ-կարասիք չկան: Մի երկու կապերտ և գուցէ մի գորգ—ահա նրանց ամբողջ կահաւորութիւնը: Քնում են գետնի վրայ, անկողիները թաղիքների վրայ ձգելով: Հիւր եկած միջոցին միայն փռում են գորգը, վերան մի ներքնակ ձգում և մի բարձ դնում, որ հիւրը նստի և բարձին կռթնի:

Մի պղնձէ գիւգում կամ կուժ, մի քանի կաթսայ, մի սինի, մի քանի պղնձէ ափսէ, մի թաս, մի մեծ դանակ, մի քանի փայտէ գդալ, մի կասկարա,—ահա խոհանոցի բոլոր պիտոյքը:

Նոր շինուող կանոնաւոր տները ընդհանրապէս երկյարկանի են, իւրաքանչիւր չարկը առաւելապէս մի նրբանցքից և մի մեծ սենեակից և կամ միայն երկու սենեակից բաղկացած, առանց նրբանցքի: Ներքին չարկի յատակը սովորաբար չեն տախտակում, այլ միայն վերի չարկինը: Զատ հազիւ է պատահում, որ առաստաղը տախտակեն: Պատուհանները մեծ են լինում և ապակի ձգուած: Պատշգամբի ձողերը սովորաբար

բաւական գեղեցիկ են լինում, բայց ներկուած չեն, ինչպէս և ոչ պատուհանները, ոչ դռները և ոչ յատակը:

Այսպիսի բնակարաններում նկատուած են մի քանի եւրոպական աթոռներ, սեղան, երբեմն պատի ժամացոյց, բայց ընդհանրապէս չատակին թաղիքներ են լինում փռուած, պատին կից ներքնարկներ ձգած, կապերտով ծածկած, և կողքին բարձեր դրած:

Տեղացիք սիրում են ծախսատիկ նստել, և աթոռներ շատ քիչ են գործ ածում:

Սենեակները տաքացնում են թիթեղեայ վառարանով, թէև իւրաքանչիւր սենեակի մէջ շինուած են նաև «բուխարի»:

Իբր խոհանոց գործ են ածում կամ ներքին չարկի սենեակներից մինը կամ հին տունը, իսկ ամառը պատշգամբի ծալքերից մինում, սենեակի պատի շարունակութեան մէջ շինուած «օջախը», որ մի կիսաբոլոր բացուածք է և ունի ձխնելոյց:

Նոր Գորիսի գրեթէ բոլոր տները մի յատակագծով են շինուած. — Միևնոյն ուղղութեամբ ձգուած են մի երկար դահլիճ, ծալքերին մի մի փոքրիկ սենեակ, որոնցից մինի հանդէպ գտնուած է խոհանոցը, միւսի՝ նոյն մեծութեան մի սենեակ, իսկ վերջինիս և խոհանոցի մէջ տարածուած է միևնոյն լայնութեան պատշգամբ: Երկչարկանի տներում մի փոքրիկ պատշգամբ էլ դահլիճից փողոցի վրայ է նայում: Տան առաջ տարածուած է մի փոքրիկ պարտէզ, խնձորի, կեռասի և այլ ծառերով: Զատերի պարտէզներում կան ջրհորներ:

Մուտքը միշտ դարբասից է, որ շատ մեծ է և բացուած է փողոցի վրայ, պարտէզի և տան մէջ թողնուած բաց տարածութեան առջև:

Տների կտուրները տախտակներով եռանկիւնաձև ծածկուած են:

Պատուհանները մեծ են, մի քանիսը երկաթէ վանդակապատով, միւսները առանց նրան: Դռները երկփեղկանի են: Առանց բացառութեան, բոլորի յատակներն էլ տախտակած են, իսկ առաստաղները տախտակած են լինում միայն հարուստներինը, միջակ կարողութիւն ունեցողները՝ առաստաղին սպիտակ կտոր են մեխում, որը 2—3 տարին մի անգամ պոկում և լուանում են: Դռներն ու պատուհանները ընդհանրապէս սպիտակ գոյնով ներկուած են: Սենեակները տաքացնում են առաւելապէս թիթեղեայ վառարաններով, իսկ մի քանի տներում՝ նաև հողանդական վառարաններով, թէպէտ «բուխարիներ» այստեղ էլ կան:

Աահաւորութիւնը եւրոպականի և ասիականի խառնուրդ է ներկայացնում: